

Naturefleksjoner langs gjengrodde stier i Frafjord

Mellom Håland og Eikeskog var det engang en sti som gikk i dalsiden. Den ble brukt en del, særlig av den yngre garde, for stien gikk på den "rette" siden av elva. Styret i Bjødna-Tores Venner hadde bestemt seg for å finne, rydde og merke denne stien. Undertegnede ble med på dugnaden; ikke at jeg gjorde så mye, gamle knær etc. gjorde at vandringen på gjengrodde stier, skjedde heller sakte og forsiktig. Til gjengjeld var øynene i flittig bruk.

Skogen vi gikk i, var i hovedsak bjørkeskog, med enkelte innslag av andre treslag som gråor, selje, rogn, ask, lind og apal. Plantene i felt- og bunnsjikt pekte i retning av noe næringsfattig mark, men plutselig dukket det opp moser og planter som peker i retning av bedre jordsmonn.

Går vi tilbake i tiden, sånn bortimot hundre år og eldre, var nok ikke dette området noe til skog, jeg skulle tro at mesteparten av lysåpen beitemark med enkelttrær som en hegnet om, fordi de var i bruk i gårdsdriften.

Vi kjenner til at for eksempel bjørk var et hyppig brukt treslag til mange formål i tidligere tiders dagligliv. Som eksempel kan nevnes at unge rotskudd av bjørk (uten altfor mange smågreiner) var ypperlig til å bruke til vidjer. Vidjene ble brukt til formål der vi i dag bruker taustumper. Noen ganger lagde man en lås på vidjeringen (vidjespenning).



Bjørketrær i bratte lier fikk gjerne en bøy på stammens nedre del, og disse var ypperlige til sledemeier. De ble jo slitt ned etter hvert, men det var enkelt å skaffe nye.

Bjørkenever ble brukt til en del husgeråd og bruksgjenstander, for ikke å glemme til taktekking om du skulle legge torvtak.

Det er dette vi skal ha i bakhodet når vi ser ut over et gammelt kulturlandskap i dag: I tidligere tider (før 1900) var det i utgangspunktet naturen som var kilden til råvarer for materialer egnet til bruk i husholdning og landbruket.

Derfor hette det når en skulle teste en ny frier: "Kva tid skjer du ei vidje?" Ble det svart: "Eg skjer ho når eg treng ho", var det ikke riktig svar. Det beste svaret var: "Eg skjer ho når eg ser ho." En skulle alltid ha emner på lager, da var en ikke rådlaus.

Per Terje kunne fortelle at farmor hans lagde gele av fruktene på apalen (sureple). Disse eplene var ikke noe å spise, men siden de inneholder store mengder pektin (som du i dag kjøper i dyre dommer for å tilsette syltetøyet), var de ettertraktet til nettopp dette. Pektininnholdet gjorde at denne geleen trengte lite sukker. Langs stien vår så jeg flere store,

gamle apaler. Siden apal er et lyselskende tre, antar jeg at disse trærne er rester av det åpne beitelandskapet i tidligere tider.

På gårdene inne ved Håland er det flere lindetrær. Hva kan vel lind brukes til som treslag? Lindeved er løs og lett å bearbeide. I tillegg smaker ikke lindeved, jfr. rogn som smaker bittert. Derfor ble lind mye brukt til husgeråd som skulle brukes til oppbevaring av mat, som tallerkener og boller. Lett å dreie er materialet også, for ikke snakke om til treskjæring. I nyere tid har lind hatt størst verdi som leverandør av bast til gartnerier og til bastetau. I dag er begge deler erstattet av andre materialer. Tau lages i dag av andre natur- eller plastfibre og gartnerbasten kommer i dag fra rafiapalmeblader.



Skal du få tak i lindebast, er dette en større prosess. Greiner legges til røtning i vann inntil basten, som ligger mellom barken og veden, løsner. Når sevjen går om våren, kan du også flette av barken (og basten) og legge den til røtning. Etterpå renses og sorteres basten, slik at lange og jevne fibre som skal brukes til tau som skal være sterkt, mens korte og grove fibre gir et mindreverdige tau. Under materialknappheten vi hadde under siste krig, var det noen som tok opp denne kunsten igjen. Fremdeles kan du støte på bastetau brukt på gamle garn.

Det fortelles at Bjødna-Tore var en kløpper til å lage bastetau. Hva slags type tau han lagde, forteller historien ingenting om, for de mest sofistikerte tauene ble slått på samme måte som repslagerne gjør med fibertau. Det er mest trolig at Tore flettet bastefibrene slik kvinnene gjør med håret. Slike bastetau var seige og var det gjort skikkelig, kunne bruddstyrken være brukbar. Men de tåler lite slitasje, derfor brukte en hegd eller håvoll når tauet for eksempel skulle brukes som børatau. (Se bildet.)

Olav Balle